

Μακεδονικά

Τόμ. 1



Ελένης Δ. Βουραζέλη, Ο βίος τον Ελληνικού λαού κατά την Τουρκοκρατίαν επί τη βάσει των ξένων περιηγητών. Τεύχος Α'. Εισαγωγή. Εν Αθήναις 1939. Σελ. 255, μετά 43 εικόνων, ειλημμένων εκ των περιηγητών.

Α. Σ.

doi: [10.12681/makedonika.9378](https://doi.org/10.12681/makedonika.9378)

Copyright © 2016, Α. Σ.



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σ. Α. (2017). Ελένης Δ. Βουραζέλη, Ο βίος τον Ελληνικού λαού κατά την Τουρκοκρατίαν επί τη βάσει των ξένων περιηγητών. Τεύχος Α'. Εισαγωγή. Εν Αθήναις 1939. Σελ. 255, μετά 43 εικόνων, ειλημμένων εκ των περιηγητών. *Μακεδονικά*, 1, 597–598. <https://doi.org/10.12681/makedonika.9378>

Ἑλένης Δ. Βουραζέλη, Ὁ βίος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ξένων περιηγητῶν. Τεύχος Α΄. Εἰσαγωγή. Ἐν Ἀθήναις 1939. Σελ. 255, μετὰ 43 εἰκόνων, εἰλημμένων ἐκ τῶν περιηγητῶν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἐγένετο παρ' ἡμῖν ἡ δέουσα ἐπιστημονικὴ καὶ συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀξιολόγων εἰδήσεων, τὰς ὁποίας περιέχουν οἱ ξένοι περιηγηταὶ περὶ τῆς καθόλου καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ἡ μέχρι τοῦδε χρησιμοποίησις τῶν εἰδήσεων τούτων ὑπῆρξε περισσότερο συμπτωματικὴ παρά συστηματικὴ. Εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ μεγάλῃ σημασίᾳ τῆς ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν μελέτης τῆς Ἑλ. Βουραζέλη, ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ συμπληρώσῃ τὸ κενὸν τοῦτο, ἔστω καὶ ἂν ἡ συγγραφεὺς, ὡς τονίζει εἰς τὸν πρόλογόν της, θὰ περιορισθῇ εἰς τοὺς Γάλλους περιηγητὰς εἰδικῶς « διότι οἱ Γάλλοι εἶναι οἱ ἀρχαιότεροι καὶ πολυπληθέστεροι τῶν λοιπῶν Εὐρωπαίων περιηγητῶν καὶ οἱ πλουσιώτεροι εἰς τὴν παροχὴν πληροφοριῶν περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ » ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Αὐτὸς ὁ λόγος βεβαίως δὲν ἀρκεῖ, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι ἡ συγγραφεὺς θὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόφασίν της ταύτην καὶ θὰ ἀσχοληθῇ ἀργότερον καὶ μὲ τοὺς εἰς ἄλλας γλώσσας γράψαντας περιηγητὰς, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον θὰ περιορισθῇ μόνον « εἰς τοὺς κυριωτέρους Γάλλους περιηγητὰς ».

Τὸ πρῶτον τοῦτο τεύχος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος ἡ σ. ἐκθέτει « τὰς διαφόρους φάσεις, ἃς διέγραψεν ὁ περιηγητικὸς κύκλος καὶ τὰ αἶτια, ἅτινα ὤθησαν τοὺς περιηγητὰς πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς τότε τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος ». Εἰς τὸ δεῦτερον μέρος κάμνει σύντομον κριτικὴν ἀνάλυσιν τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν μελετηθέντων περιηγητικῶν κειμένων μετὰ τινων βιογραφικῶν στοιχείων τῶν συγγραφέων, ἀναφέρει τὰς πηγὰς ἐξ ὧν ἕκαστος ἠντλησε τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ, τὴν μόρφωσίν του, τὴν ἀξιοπιστίαν του, τὸ προκαλέσαν τὴν περιηγησιν ἐλατήριο καὶ τὰ συναισθήματα, ὑφ' ὧν ἕκαστος κατείχετο ἐπισκεπτόμενος τὴν Ἑλλάδα ». Τὴν πραγματείαν της ἡ σ. περιορίζει μέχρι τοῦ 1453 πρὸς τὰ ἄνω.

Πλούσιος εἶναι ὁ βιβλιογραφικὸς κατάλογος εἰς τὴν ἀρχὴν σ. 7-16 καὶ ἀρκούντως βοηθητικὸς ὁ πίναξ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου.

Ἡ σ. ἐργάσθη μὲ ἐπιμέλειαν ἀπαράμιλλον καὶ μὲ ἀγάπην πρὸς τὸ θέμα τὸ ὁποῖον πραγματεύεται ζηλευτὴν, συμπληρώουσα δὲ τὸ ἔργον της θὰ προσφέρῃ μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας μας ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Δυστυχῶς ἡ σ. δὲν ἔδωκε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ὀρθὴν διάταξιν τῆς ὕλης. Οὕτω π.χ. σελ. 24 ὑπὸ τὸν τίτλον « Πηγαί » θὰ ἀνεμένε τις νὰ ἀναφέρῃ τὰς πηγὰς τῶν περιηγητῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ὀμιλεῖ ἀποκλειστικῶς περὶ αὐτῶν. Τούναντίον ἐνταῦθα γίνεται λόγος γενικὰ περὶ τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας μας ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐπομένως τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔπρεπε νὰ προηγήται τοῦ « περιηγητικοῦ κύκλου », ἴσως μάλιστα θὰ ἔπρεπε νὰ συγχωνευθῇ μετὰ τῶν ἐν σελ. 17-19 λεχθέντων. « Τὰ ἐλατήρια τῶν περιηγήσεων » εἶναι ὁ γενικώτερος τίτλος, ὑφ' ὃν ἔπρεπε νὰ τεθοῦν αἱ ὑποδιαίρέσεις: 1. Τὸ θρησκευτικόν. 2. Ἀναγέννησις. 3. Ἐμπορικαὶ συνθήκαι κλπ. Καὶ αἱ « ἀποστολαί », τὰ « ἐπιστημονικὰ ἐλατήρια » καὶ αἱ « τελευταῖαι ἐπιδράσεις » (ὀπότιτος ὄχι τόσο ἐπιτυχῆς) εἶναι ἰσοτίμοι καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ φέρουν τὸν ἀνάλογον τῆς

σειράς των ἀριθμῶν. Τὰ κεφάλαια «Περιηγητικὴ φιλολογία» (ὁ προσδιορισμὸς «φιλολογία» εἶναι ἐσφαλμένος· μὲ τὴν λέξιν «φιλολογία» ἐννοοῦμεν κάτι ἄλλο σήμερον) ὡς ἱστορικὴ πηγὴ» καὶ «Ἡ φιλολογικὴ ἀξία τῶν περιηγητικῶν κειμένων» θὰ ἔπρεπε τὸ ὀλιγώτερον νὰ μὴ χωρισθοῦν τόσο πολὺ μεταξύ των. Ἀνήκουν ὁμοῦ.

Ἐξ ἄλλου ἢ μὴ αὐστηρὰ τήρησις τῆς χρονολογικῆς ἢ ἀλφαβητικῆς (κατ' ὄνομα συγγραφῆως) σειρᾶς κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν βιογραφικῶν στοιχείων τῶν συγγραφέων κλπ. δυσχεραίνει καὶ ἐδῶ τὴν χρῆσιν τοῦ βιβλίου. Εὐτυχῶς γίνεται εἰς τὸν πίνακα ὀνομάτων καὶ πραγμάτων ἡ σχετικὴ παραπομπὴ καὶ οὕτω παρακάμπτεται ἡ δυσκολία αὕτη. Ἐπίσης ἀριθμησις κατ' αὐξοῦντα ἀριθμὸν τῶν περιηγητῶν θὰ διηκούσεν πολὺ τὴν παραπομπήν. Εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος καλὸν θὰ ἦτο νὰ εἶχον συμπεριληφθῆ ὅλοι ἀνεξαίρετως οἱ Γάλλοι περιηγηταί, ὄχι μόνον «οἱ κυριώτεροι». Καὶ ἀρνητικὴ πιστοποίησις, ὅτι δηλαδὴ ὁ εἰς ἢ ὁ ἄλλος περιηγητὴς δὲν προσφέρει τίποτε, εἶναι διὰ τὸν ἐπιστήμονα ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμος.

Βασικὸν σφάλμα εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς βιβλιογραφίας εἶναι ὅτι ἡ σ. δὲν κάμνει διάκρισιν μεταξύ πραγματικῶν περιηγητικῶν βιβλίων καὶ βοηθητικῶν. Τοῦτο καὶ ἢ μὴ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν συγγραφέων κατάταξις τῆς ἐκτενοῦς ταύτης ὅσον καὶ χρήσιμου βιβλιογραφίας, καθιστοῦν τὴν χρῆσιν τῆς πολὺ δύσκολον. Ἄν ἐγένετο τοῦλάχιστον παραπομπὴ εἰς τοὺς συγγραφεῖς εἰς τὸν Πίνακα ὀνομάτων καὶ πραγμάτων σελ. 237 κέξ. θὰ διηκούσεντο κάπως ὁ χρησιμοποιοῦν τὸν κατάλογον τοῦτον.

Εἰς τὴν οὐσίαν δὲν δύναμαι νὰ εἰσέλθω, διότι δὲν ἔχω εἰς τὴν διάθεσίν μου τὰ κείμενα τῶν ἀναφερομένων ἐνταῦθα περιηγητῶν.

Ἡ σ. μᾶς ὑπόσχεται (σελ. 142) εἰς τὸν δεύτερον τόμον τοῦ ἔργου τῆς «Περὶ τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τουρκοκρατίας» (διατί διαφέρει ὁ τίτλος ἐδῶ τῆς ἀνά χειρᾶς «Εἰσαγωγῆς»);, ὅτι ἡ περιηγητικὴ ὕλη ἐν τῷ συνόλω τῆς καὶ συστηματικῶς καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς ὄλας τὰς λοιπὰς ἱστορικὰς πηγὰς θὰ ἀποτελέσουν πηγὴν τούτου». Εὐχόμεθα εὐλοκρινῶς, ὅπως φέρῃ εἰς πέρας τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ἢ συγγραφεύς, τοῦ ὁποίου τὴν ἔκτασιν ἀμφιβάλλω, ἂν ἔχη ὑπολογίση καλῶς.

Παρὰ τὰ περιωρισμένα ὅρια τῆς διαπραγματεύσεως τοῦ θέματος, τὰ ὁποῖα θέτει ἡ συγγραφεύς, τὸ βιβλίον τοῦτο δύναται νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας καὶ εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θὰ εἶχε τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ συλλέξῃ τὸ εἰς διαφόρους περιηγητὰς ὑπάρχον ὑλικόν, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν Μακεδονικὸν λαόν. Ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς ἄμα τῇ ἰδρύσει τῆς καταρτισθέντα πίνακα τῶν πρὸς προκήρυξιν θεμάτων ἀναγράφει καὶ τὸ θέμα τοῦτο.

Α. Σ.

Νικολάου Β. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. 1878-1908. Ἐν Ἀθήναις 1935. Σελ. 532.

Τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα ἐνεφανίσθη εἰς τὴν σκηνὴν τῶν ἀνταγωνισμῶν κυρίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς, λόγῳ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐξεδηλώθησαν ἐναργέστερον αἱ ἀντιζηλιαὶ καὶ αἱ πολιτικοοικονομικαὶ ἀντιθέσεις τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν διὰ τὴν ἐπι-